

Hemşirelik Eğitimi Veren Öğretim Elemanlarının İletişim Becerilerinin Belirlenmesi

Determination of Communication Skills of Nursing Education Instructors

Öz

Amaç: Araştırma, hemşirelik eğitimi veren öğretim elemanlarının iletişim becerilerini öğretim elemanı ve öğrenci görüşleriyle değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma İç Anadolu Bölgesinde bir devlet üniversitesinin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'nde 2016-2017 öğretim yılı güz döneminde ders veren 35 öğretim elemanı ve öğrenim gören 326 öğrenciyle yapılmıştır. Veriler anket formu ve Öğretmen İletişim Becerileri Ölçeği (ÖİBÖ) ile toplanmıştır. Veriler sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, bağımsız iki örnek t testi ve tek yönlü ANOVA ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Öğretim elemanlarının tüm ÖİBÖ alt boyutlarında iletişim ile ilgili davranışları genelde her zaman gösterdikleri, öğrencilerin ise öğretim elemanlarının bu davranışları çoğu zaman gösterdikleri görüşündedir. Öğretim elemanları ve öğrencilerin ÖİBÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında empati, saydamlık, eşitlik, etkililik, yeterlilik boyutları ve toplam puan ortalamalarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($P < .001$).

Sonuç: Araştırma sonuçlarına göre, öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri arasında fark olduğu ve öğretim elemanlarının kendi iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin öğrencilerin görüşlerine göre daha yeterli düzeyde olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Araştırma raporu, özetler, dergi makalesi, yazarlık

Abstract

Background: This research was conducted in order to determine the communication skills of the instructors who teach nursing education by evaluating the instructors and students.

Methods: The research was conducted with 35 lecturers and 326 students studying at the School of Health Nursing Department of a state university in the Central Anatolia Region in the fall semester of the 2016-2017 academic year. The data were collected with the survey form and the Teacher Communication Skills Scale (TCSC). Data were evaluated by frequency, percentage, mean, standard deviation, independent two-sample t-test and ANOVA.

Results: It was determined that instructors almost always showed communication behaviors in sub-dimensions, whereas students indicated that instructors showed these behaviors most of the time. A statistically significant difference was found between the mean scores of empathy, transparency, equality, effectiveness, adequacy and total scores when the mean scores of TCSCs of the instructors and students were compared ($P < .001$).

Conclusion: According to the results of the research, it was found that there has been a difference about communication skills between teaching staff and students and the teaching staffs' opinions about their communication skills were more adequate than the opinions of the students.

Keywords: Research report, abstracts, journal article, authorship

Fatih Yerlikaya¹
Şefika Dilek Güven²

¹ Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kırşehir, Türkiye

² Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Semra ve Vefa Küçük Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Nevşehir, Türkiye

Bu çalışma Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Bölümü Yüksek Lisans Çalışmasıdır.

Yerlikaya F, Güven ŞD. Determination of Communication Skills of Nursing Education Instructors. *J Educ Res Nurs*. 2021;18(1):31-36.

Corresponding Author: Şefika Dilek Güven
E-mail: sduyven@nevsehir.edu.tr

Received: June 11, 2019
Accepted: January 28, 2020

Copyright@Author(s) - Available online at www.jer-nursing.org
Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı ve istendik davranış değişikliği oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır.^{1,2} İletişim ise; davranış değişikliği oluşturmak üzere bilgi, fikir, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması sürecidir.^{3,4} Tanımlara bakıldığında eğitim ve iletişim kavramları neredeyse birebir örtüşmektedir. Başka bir ifadeyle eğitim, iletişimin önemli bir işlevini oluşturmada ve her ikisinde de amaç davranış değişikliği oluşturmaktır. Öğrenme, öğrencilerin çevresiyle iletişimi ve etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Öğrenci, eğitimci ve eğitim için düzenlenen çevre ile etkileşimde bulunur. Eğitimci öğrenci etkileşimi, eğitimcinin bir konuyla ilgili olarak kendisinde bulunan, yaşantıları yoluyla edindiği fikir, bilgi, duygu, tutum ve becerileri öğrencileriyle paylaşması ve ilgili davranışların öğrencilerde oluşmasını sağlamaya çalışmasıdır.^{4,5}

Hemşirelik eğitimi, teorik ve uygulamalı öğrenim ve öğretim yaşantılarını içermektedir.^{6,7} Hemşirelik eğitiminin amacı; insanı ve sağlığı vazgeçilmez bir değer olarak gören, insanı ailesi, toplum ve çevresi ile bir bütün olarak ele alabilen, hemşireliğin sağlık sistemi içindeki yerini değerlendirebilen, kültürlü, yeterli mesleki eğitime sahip, hemşirelik hizmetleri ile ilgili olguları gözleyip yorumlayabilen, bu yorumlardan bir karara varıp bunları uygulayarak sonuçları değerlendirebilen hemşireler yetiştirmektir.^{8,9} Bu nitelikte hemşirelerin yetiştirilmesinde en önemli görev ve sorumluluk eğitimciler aittir. Bu nedenle eğitimcilerin bu görev ve sorumlulukları geliştirebilecek nitelikte özelliklere sahip olmaları gerekmektedir.¹⁰

Hemşirelik eğitimcilerinin temel sorumluluğu, hemşireliğin bilim ve sanat yönünü birleştirerek öğrencilerde profesyonel kimlik geliştirmektir. Öğrencilerin profesyonel kimlik geliştirmelerinde, öğretim elemanları ile etkileşimleri çok önemlidir. Etkileşim, sınıfta teorik bilgilerin kazanılması ile başlar, edinilen bu bilgilerin klinik ortamda uygulamaya aktarılması ile devam eder.¹¹ Görak ve ark.'nın¹² çalışmasında, olumlu eğitici-öğrenci ilişkisinin, öğrencilerin ders başarı notlarını, mesleği kabullenmeyi ve klinik ortama uyumu olumlu etkilediği belirlenmiştir. Öğretmenin öğrenciyle olan iletişimi hem öğrencide amaçlanan davranışların meydana gelmesinde hem de öğretme-öğrenme sürecinin niteliğinin artmasında önemli rol oynamaktadır.^{13,14} Öğretmenin eğitimin amaçlarını üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için ders içinde öğrencilerle etkili iletişim kurabilmesi gerekmektedir.¹⁵ Parlak ve Küçüköğlü¹⁶ hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin %53,2'sinin "derslerde öğretim üyeleri ile iyi bir iletişim kurabilmemin başarıma üzerine etkisi vardır" yanıtını verdiklerini saptamışlardır. Öğrenmenin olabilmesi için iletişim zorunludur. Çünkü yeni öğrenmeler, yeni bilgi ve becerileri edinme ile mümkündür. Dolayısıyla bunu sağlayacak iletişim becerileri olmadıkça öğrenme gerçekleşmeyecektir.¹⁷⁻¹⁹ Bingöl ve Demir'in²⁰ sağlık yüksekokulu hemşirelik ve ebelik öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, akademik başarı düzeyini "çok başarılı" algılayan öğrencilerin iletişim beceri düzeylerinin en yüksek puana, "başarısız" algılayan öğrencilerin ise en düşük puana sahip oldukları bulunmuştur. İletişimin en önemli ögesi karşılıklı almasıdır. İletişim tek yönlü değil karşılıklı etkileşime ve beraberliğe dayanmalıdır. Eğer iletişim karşılıklı değil de tek taraflı oluyorsa gücü ya da yetkiyi elinde bulunduran taraf isteklerini gerçekleştirecek diğer tarafı baskı altında tutacaktır. Öğretim elemanları eğitimin gerçekleştirdiği sınıf ortamında tek taraflı ilişki kuruyorsa sorular çözülemediği gibi yeni sorunların da yaşanmasına sebep olunabilir. Tek taraflı bir iletişim ve etkileşim ortamında öğretim elemanı ile öğrenci arasında aşılamayacak bir mesafe ve yabancılaşma yaşanabilecektir.²¹

Eğitimcilerin ve öğrencilerin aralarındaki ilişki karşılıklı olarak gereksinimlerine yanıt bulduğu kadarıyla eğitim ortamını olumlu etkileyecektir. Bu nedenle eğitim ortamında çift yönlü iletişimin kurulması gerekmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, eğitim ortamında çift yönlü iletişimin kurulması gerekliliğinden yola çıkarak hemşirelik eğitimi veren öğretim elemanlarının iletişim becerilerinin hem kendilerinin hem de öğrencilerin görüşleri ile belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Tipi ve Amacı

Bu araştırma, hemşirelik eğitimi veren öğretim elemanlarının iletişim becerilerini öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri ile belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Tarihi

Araştırma, İç Anadolu Bölgesinde bir devlet üniversitesinin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'nde 2016-2017 öğretim yılı güz döneminde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, İç Anadolu Bölgesinde bir devlet üniversitesinin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'nde 2016-2017 öğretim yılı güz döneminde öğrenim gören 466 öğrenci ve eğitim veren 35 öğretim elemanı oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem seçimi yapılmamış, evrenin tamamının örnekleme alınması planlanmıştır. Ancak öğrencilerin %69,9'u, öğretim elemanlarının ise tamamı araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Bu nedenle çalışmanın örnekleme, 326 öğrenciden ve 35 öğretim elemanından oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler anket formu ve Öğretmen İletişim Becerileri Ölçeği (ÖİBÖ) kullanılarak toplanmıştır.

Anket formu

Anket formunda öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 6, öğretim elemanlarının sosyo-demografik ve akademik özelliklerini belirlemeye yönelik sekiz soru bulunmaktadır.

Öğretmen İletişim Becerileri Ölçeği

ÖİBÖ, Çetinkanat²² tarafından 1998 yılında öğretmenlerin iletişim becerilerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Orijinal ölçeğin cronbach alfa değeri 0.81'dir olarak bulunmuştur. Altılı likert türünde yapılandırılan (1 = Hiçbir zaman, 2 = Çok seyrek, 3 = Bazen, 4 = Çoğu zaman, 5 = Hemen hemen her zaman ve 6=Her zaman) ve toplamda 44 maddeden oluşan ölçekte, 2, 23 ve 40 numaralı maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçeğin empati, saydamlık, eşitlik, etkililik ve yeterlilik olarak adlandırılan beş alt boyutu bulunmaktadır. Empati, saydamlık, eşitlik ve etkililik boyutlarının her birine yönelik 10, yeterlilik boyutunu değerlendirmeye yönelik 4 madde bulunmaktadır. Ölçekte 13, 21, 20, 36, 24, 14, 19, 11, 22, 33. maddeler empati, 30, 3, 35, 32, 43, 44, 34, 38, 31, 41. maddeler saydamlık, 9, 12, 10, 15, 4, 7, 8, 18, 17, 42. maddeler eşitlik, 28, 26, 29, 27, 16, 40, 25, 2, 39, 23. maddeler etkililik, 6, 1, 5, 37. maddeler yeterlilik boyutlarını belirlemektedir. Empati, saydamlık, eşitlik, etkililik boyutlarında minimum 10, maksimum 60; yeterlilik boyutundan minimum 4, maksimum 24 puan, toplamda minimum 44, maksimum 264 puan alınabilmektedir. Ölçekte yüksek puanlar iletişim becerileri yeterli düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.²² Bu çalışmada ölçeğin cronbach alfa değeri 0,96 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Anket formu ve ÖİBÖ, öğrencilere ve öğretim elemanlarına 26 Aralık 2016-06 Ocak 2017 tarihleri arasında uygulanmıştır. Öğrenciler sınıflarında toplanmış, araştırmacı tarafından araştırmanın amacı ve formların nasıl doldurulacağı açıklandıktan sonra anket formu ve ÖİBÖ öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Öğretim elemanları ziyaret edilerek araştırmanın amacı ve formların nasıl doldurulacağı açıklanmış ve formların doldurulması sağlanmıştır. Veri toplama araçları yaklaşık 10-15 dakikada doldurulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 20.0 paket programı (IBM SPSS Corp.; Armonk, NY, ABD) kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, bağımsız iki örnek t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Veriler %95 güven aralığında değerlendirilmiş olup, istatistiksel anlamlılık değeri olarak $P < .05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik ve Yasal Yönleri

Araştırmanın yapılabilmesi için araştırmaya başlamadan önce Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Etik Kurulundan etik kurul izni (24.10.2016-2016.10.09) ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Semra ve Vefa Küçük Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü'nden (06.10.2016-51301242-199-E.20624) yazılı kurum izni alınmıştır. Ayrıca araştırmaya

Tablo 1. Öğretim Elemanı ve Öğrencilerin ÖİBÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

ÖİBÖ Alt Boyutları	Öğretim Elemanı (N:35)		Öğrenci (N:326)		t testi/P
	Ort ± SS	Med (Min-Max)	Ort ± SS	Med (Min-Max)	
Empati	52,42 ± 5,98	54 (41-60)	39,79 ± 10,01	41 (11-60)	t = -10.950 P < .001
Saydamlık	50,62 ± 6,28	52 (38-60)	39,68 ± 8,93	40 (12-60)	t = -9.336 P < .001
Eşitlik	56,51 ± 5,88	58 (45-60)	44,53 ± 9,92	45 (21-60)	t = -10.540 P < .001
Etkililik	49,34 ± 5,42	50 (37-60)	42,17 ± 6,13	42 (26-58)	t = -6.633 P < .001
Yeterlilik	21,57 ± 2,25	22 (17-24)	17,87 ± 3,42	18 (8-24)	t = -8.690 P < .001
Toplam Puan	225,14 ± 21,81	232 (184-264)	180,36 ± 33,43	182 (82-258)	t = -10.853 P < .001

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyo-demografik Özelliklerine Göre ÖİBÖ Puan Ortalamaları (N:326)

Sosyo-Demografik Özellikler	ÖİBÖ Puan Ortalaması Ort ± SS	Test / P
Cinsiyet		
Kız	177,79 ± 33,62	t = -2.211
Erkek	186,80 ± 32,24	P = .028*
Yaş		
17-19	178,57 ± 30,88	F = 0.261
20-22	180,76 ± 34,26	P = .771
23 ve üzeri	182,94 ± 36,01	
Sınıf		
1. ^a	180,26 ± 33,28	F = 7.386
2. ^b	174,01 ± 29,44	P < .001
3. ^c	172,06 ± 32,21	d > a > b > c
4. ^d	192,87 ± 34,56	
Derslere olan ilgi		
Az	165,42 ± 37,87	F=3.966
Orta	179,22 ± 33,41	P = .088
Çok	184,64 ± 28,20	
Çok fazla	190,54 ± 37,88	

F, Tek yönlü ANOVA; t, t test
*P < .05

katılan öğrenci ve öğretim elemanlarından yazılı onamları alınmıştır. ÖİBÖ'nin kullanılabilmesi için ölçek sahibinden de telefon görüşmesiyle sözlü, email ile yazılı izin alınmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin %71,5'i kadın, %59,2'si 20-22 yaş grubunda, %28,8'inin 4.sınıf öğrencisi olduğu, %51,2'sinin derslere olan ilgilerinin orta düzey-

de olduğu, %54'ünün annelerinin ve %40,8'inin babalarının ilkököl mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğretim elemanlarının %68,6'sının kadın, %57,1'inin 31-40 yaş grubunda, %62,9'unun evli, %62,9'unun hemşirelik bölümünde görev yaptığı, %31,4'ünün araştırma görevlisi, %42,9'unun 5 yıl ve daha az süredir çalıştığı, %57,1'inin formasyon eğitimi almadığı, %51,4'ünün "eğitimde iletişim" ile ilgili bir programa katılmadığı belirlenmiştir.

Öğretim elemanlarının tüm ÖİBÖ alt boyutlarında iletişim ile ilgili davranışları hemen hemen her zaman gösterdikleri görüşünde oldukları, öğrencilerin ise öğretim elemanlarının bu davranışları çoğu zaman gösterdikleri görüşünde oldukları saptanmıştır. Öğretim elemanları ve öğrencilerin ÖİBÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında empati, saydamlık, eşitlik, etkililik, yeterlilik boyutları ve toplam puan ortalamalarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (P < .001) (Tablo 1).

Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre ÖİBÖ puan ortalamaları incelendiğinde; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre; 23 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerin diğer yaş grubundaki öğrencilere göre; 4. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflardaki öğrencilere göre ve derslere çok fazla ilgisi olan öğrencilerin diğerlerine göre ÖİBÖ toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sınıf ile ÖİBÖ toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (P < .05) (Tablo 2).

Öğretim elemanlarının sosyo-demografik ve akademik özelliklerine göre ÖİBÖ puan ortalamaları incelendiğinde; kadın öğretim elemanlarının erkek öğretim elemanlarına göre; 31-40 yaş grubundaki öğretim elemanlarının diğer yaş grubundakiler göre; hemşirelik bölümü öğretim elemanlarının diğerlerine göre; Profesör olanların diğerlerine göre; öğretim elemanı olarak çalışma süresi 21 ve üzeri yıl olanların diğerlerine göre; formasyon eğitimi alanların almayanlara göre ve eğitimde iletişimle ilgili bir programa katılanların katılmayanlara göre ÖİBÖ toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğretim elemanlarının sosyo-demografik ve akademik özelliklerine göre ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (P > .05) (Tablo 3).

Tartışma

Çalışmada öğrencilerin görüşlerine göre; minimum ve maksimum değerler dikkate alındığında öğretim elemanlarının en fazla yeterlilik (17,87 ± 3,42), en az saydamlık (39,68 ± 8,93) boyutundaki davranışları sergile-

Tablo 3. Öğretim Elemanlarının Sosyo-Demografik ve Akademik Özelliklerine Göre ÖİBÖ Puan Ortalamaları (N:35)

Sosyo-Demografik ve Akademik Özellikler	ÖİBÖ Puan Ortalaması Ort ± SS	Test / P
Cinsiyet		
Kadın	226,87 ± 23,91	t = 0.785
Erkek	221,36 ± 16,71	P = .439
Yaş		
20-30	211,11 ± 18,44	F = 2.778
31-40	230,30 ± 20,34	P = .077
41 ve üzeri	229,00 ± 25,29	
Bölüm		
Hemşirelik	228,18 ± 24,24	F = 0.560
Tıbbi Bilimler	220,00 ± 7,17	P = .577
Sosyal Bilimler	220,00 ± 20,99	
Akademik Unvan		
Prof. Dr.	236,00 ± 12,72	F = 0.882
Yrd. Doç. Dr.	232,80 ± 19,17	P = .487
Öğr. Gör.	215,14 ± 28,90	
Okutman	227,60 ± 16,63	
Ar. Gör.	221,45 ± 22,10	
Öğretim Elemanı Olarak Çalışma Süresi		
5 yıl ve daha az	214,53 ± 18,99	F = 3.030
6-10 yıl	228,18 ± 25,49	P = .054
11-20 yıl	237,14 ± 12,61	
21 yıl ve üzeri	246,00 ± 1,41	
Formasyon Eğitimi		
Alan	229,26 ± 18,29	t = 0.968
Almayan	222,05 ± 24,11	P = .340
Eğitimde İletişimle İlgili Bir Programa Katılma		
Katılan	230,47 ± 22,25	t = 1.425
Katılmayan	220,11 ± 20,74	P = .163

F, Tek yönlü ANOVA; t, t test

dikleri ve iletişim becerilerinin orta düzeyde olduğu (180,36 ± 33,43) belirlenmiştir (Tablo 1). Keçeci ve Arslan²³ hemşirelik öğrencileriyle yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin öğretim elemanlarını en fazla yeterlilik, en az etkililik boyutunda değerlendirdiklerini saptamışlardır. Bu sonuçlara göre öğretim elemanlarının alanlarındaki bilgileri sunmada yeterli olduğu, ancak rollerinden dolayı olduklarından farklı şekilde davranış sergiledikleri söylenebilir. Ayrıca çalışmanın sonucu öğretim elemanlarının iletişim becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Çalışmada öğretim elemanlarının kendi görüşlerine göre; minimum ve maksimum değerler dikkate alındığında kendilerini en yüksek yeterlilik (21,57 ± 2,25), en düşük etkililik (49,34 ± 5,42) boyutunda, iletişim becerilerini orta düzeyin üstünde (225,14 ± 21,81) değerlendirdikleri belirlenmiştir (Tablo 1). Keçeci ve Taşocak'ın¹⁷ yapmış oldukları çalışmada da öğretim elemanlarının kendilerini en yüksek yeterlik boyutunda, en düşük etkililik boyutunda değerlendirdiklerini belirlemişlerdir. Bulut²⁴ çalışmasında sınıf öğretmenlerinin kendilerini en yüksek yeterlik boyutunda, en düşük etkililik boyutunda değerlendirdiklerini saptamıştır. Bu sonuçlara göre öğretim elemanlarının alanlarındaki bilgileri sunmada yeterli olduğu, ancak öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini ya da ne ölçüde gerçekleştiğini belirlemeye yönelik davranışlarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Çalışmada öğretim elemanları ve öğrencilerin ÖİBÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında empati, saygınlık, eşitlik, etkililik, yeterlilik boyutları ve toplam puan ortalamalarının arasında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (P < .001) ve öğretim elemanlarının tüm boyutlarda kendilerine yönelik görüşlerinin öğrencilerin görüşlerine göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Keçeci²⁵ çalışmasında öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri arasında ileri derecede anlamlı bir farklılık olduğunu ve öğretim elemanlarının ÖİBÖ tüm boyutlarında kendilerine yönelik görüşlerinin öğrencilerin görüşlerine göre daha olumlu olduğunu saptamıştır. Silkü²⁶ çalışmasında öğretim elemanlarıyla öğrencilerin birbirleriyle olan iletişimlerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ve öğretim elemanlarının öğrencilerle olan iletişimlerine ilişkin görüşlerinin, öğrencilerin öğretim elemanlarıyla olan iletişimlerine ilişkin görüşlerine göre daha olumlu olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçlara göre öğretim elemanlarının kendi iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin öğrenci görüşlerine göre daha olumlu olduğu söylenebilir. Bu bulgu, sosyal biliş üzerinde benliğin etkisini açıklayan "Kendini Kayırma Eğilimi" ile açıklanabilir. Kendini kayırma eğilimi, kişinin başarıyı kendine mal etmesi, başarısızlık durumunun ise dışsal faktörlere yüklenmesini içermekte olup, bireylerin belli bir durumdaki başarı beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Kişinin benlik kavramı tehdit altında ise ya da olumlu bir benlik imajına ulaşmak istiyorsa kendini kayırma eğilimine başvurma sıklığı da artacaktır.^{17,27} Bu çalışmada öğretim elemanlarının kendi iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin öğrencilere göre daha olumlu olması bu yanılığın bir sonucu olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre ÖİBÖ puan ortalamasının daha yüksek olduğu saptanmış fakat cinsiyet ile ÖİBÖ puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamaktadır (P < .05) (Tablo 2). Çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin daha olumlu olmasının nedeni, erkek öğrencilerle kız öğrencilerin öğretim elemanlarını algılayışlarının ve onlardan beklentilerinin farklı olması veya öğretim elemanlarının onlara karşı tutumunun farklı olmasından kaynaklanıyor olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada yaş arttıkça ÖİBÖ puan ortalamalarının arttığı belirlenmiş olup, öğrencilerin yaşı ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (P > .05) (Tablo 2). Keçeci'nin²⁵ hemşirelik öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin yaşları arttıkça ÖİBÖ puan ortalamalarının arttığı saptanmıştır. Bu sonuçlara göre yaşın artmasıyla öğrencilerin, öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin olumlu yönde arttığı söylenebilir.

Bu çalışmada 4. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflardaki öğrencilere göre ÖİBÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve sınıf ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belir-

lenmiştir ($P < .05$) (Tablo 2). Keçeci ve Arslan'ın²³ hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin sınıfları arttıkça öğretim elemanlarına yönelik görüşlerinin olumsuz etkilendiği ve dördüncü sınıfta en düşük düzeye fakat üçüncü sınıfta en yüksek düzeye ulaştığı saptanmıştır. Keçeci'nin²⁵ araştırmasını yaptığı okulda dördüncü sınıfta intörlük programı yürütülmekte olup intörlük programı çerçevesinde öğrenciler üniversite hastanesinde rotasyonlu olarak belli kliniklere çıkmakta, ancak öğretim elemanı yetersizliği nedeniyle öğrencilerin birbir öğretim elemanlarıyla çalışma imkânı bulamadıkları belirtilmektedir. Bu bulgu intörlük programında yaşanan öğretim elemanı yetersizliği probleminin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir²³ olup bizim çalışmamız sonucuyla çelişmektedir. Bu çalışmada puan ortalamasının 4. sınıfta en yüksek olmasının nedeni, çalışmanın yapıldığı okulda 4. sınıfta halk sağlığı ve ruh sağlığı derslerinin olması ve bu derslerin hastane dışında 1. basamak sağlık hizmeti veren yerlerde (MEB'e bağlı okullarda, iş yerinde, ev ziyaretleri yaparak) uygulanıyor olmasından dolayı öğrencilerin kendilerini daha rahat ve bağımsız hissetmelerine bağlı öğretim elemanlarına yönelik görüşlerinin daha olumlu olduğunu düşündürmektedir.

Derse olan ilginin öğrencilerin öğrenmesinin daha iyi olmasını sağlamada ve sağlıklı iletişimi kurmada önemli bir özellik olduğu belirtilmektedir.²⁵ Çalışmamızda öğrencilerin çoğunluğunun (%61,9) derslere olan ilgisinin az ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Keçeci'nin²⁵ araştırmasında hemşirelik öğrencilerinin %47,4'ünün derse olan ilgisinin az ve orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda öğrencilerin derslere olan ilgileri arttıkça ÖİBÖ puan ortalamalarının arttığı ve ÖİBÖ puan ortalamalarının derslere olan ilgi ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($P < .05$) (Tablo 2). Keçeci'nin²⁵ çalışmasında da öğrencilerin derslere olan ilgileri arttıkça ÖİBÖ puan ortalamalarının arttığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre derse olan ilginin artmasıyla öğrencilerin, öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin olumlu yönde arttığı söylenebilir. Bu çalışma sonucuna göre öğrencilerin çoğunun derslere olan ilgilerinin orta ve az olması hemşirelik öğrencilerinin öğrenmelerinin ve iletişimlerinin olumsuz yönde olabileceğini düşündürmektedir.

Kadın ve erkeğin farklı toplumsallaşma süreçlerine bağlı olarak farklı iletişim özelliklerini gösterdikleri belirtilmektedir.²⁸ Çalışmada kadın öğretim elemanlarının erkek öğretim elemanlarına göre ÖİBÖ puan ortalamasının daha yüksek olduğu ancak öğretim elemanlarının cinsiyetleri ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$) (Tablo 3). Bulut²⁴, sınıf öğretmenleriyle yaptığı çalışmasında kadın öğretmenlerin iletişim becerileri puan ortalamalarının erkek öğretmenlerinden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Güven ve Akyüz'ün²⁹ öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmalarında kadınların erkeklere göre ÖİBÖ puan ortalamalarının yüksek olduğunu saptanmıştır. Pehlivan'ın³⁰ öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmasında da kız öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları puan ortalamaları, erkek öğretmen adaylarına göre yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlara göre kadınların iletişim becerilerinin erkeklere göre daha iyi olduğu söylenebilir. Ancak eğitim öğretimden sorumlu olan öğretmenlerin öğrenmeyi olumlu etkilediği kanıtlanan iyi iletişimin her iki cinsiyette de aynı olması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda öğretim elemanlarının ÖİBÖ puan ortalamasının 31-40 yaş grubundaki öğretim elemanlarında daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Güven ve Akyüz²⁹ çalışmalarında öğretmen adaylarının ÖİBÖ puan ortalamalarının yaşa göre değişmediğini belirlemiştir. Çalışmada öğretim elemanlarının yaşları ile ÖİBÖ puan ortalaması arasında farklılık olması ve bu farkın 31-40 yaş grubu öğretim elemanları lehine olması bu yaş grubundaki öğretim elemanlarının kendi alanlarındaki bilgileri sunmada kendilerini daha yeterli olarak gördüklerini düşündürmektedir.

Çalışmada öğretim elemanlarının %62,9'unun hemşirelik bölümünde, %14,3'ünün tıbbi bilimlerde ve %22,9'unun sosyal bilimlerde görev yaptığı belirlenmiştir. Çalışmada en yüksek ÖİBÖ puan ortalamasına sahip hemşirelik bölümü öğretim elemanları olup, öğretim elemanlarının bölümleri ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$) (Tablo 3). Çalışma sonucunda öğretim elemanlarının bölümleri ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen hemşirelik bölümü öğretim elemanlarının diğer bölümlerdeki öğretim elemanlarına göre daha yüksek ÖİBÖ puan ortalamasına sahip olmaları, hemşireliğin doğasından kaynaklanan insan ilişkilerine yönelik bilgi ve becerilerin daha yoğun olmasından kaynaklandığını düşündürmektedir.

Çalışmada en yüksek ÖİBÖ puan ortalamasının profesör olan öğretim elemanların da olduğu saptanmıştır. Öğretim elemanlarının akademik unvanı ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$) (Tablo 3). Erdeniz'in³¹ öğretim elemanlarıyla yapmış olduğu çalışmada da öğretim elemanlarının akademik unvanlarına göre ÖİBÖ puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre öğretim üyelerinin (Prof. Dr., Yrd. Doç. Dr.) diğer öğretim elemanlarına göre iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin genel olarak daha iyi olduğu söylenebilir.

Çalışmada öğretim elemanlarının çalışma süreleri arttıkça ÖİBÖ puan ortalamalarının da arttığı ancak, öğretim elemanlarının çalışma süreleri ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$) (Tablo 3). Erdeniz³¹ öğretim elemanlarıyla yapmış olduğu çalışmada da öğretim elemanlarının çalışma sürelerine göre ÖİBÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Çalışmanın sonucuna göre öğretim elemanlarının çalışma süreleri arttıkça iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin olumlu yönde arttığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmada öğretim elemanlarının %42,9'unun formasyon eğitimi aldığı ve %57,1'inin formasyon eğitimi almadığı belirlenmiştir. Çalışmada formasyon eğitimi alan öğretim elemanlarının almayan öğretim elemanlarına göre ÖİBÖ puan ortalamasının daha yüksek olduğu ancak formasyon eğitimi alma durumu ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$) (Tablo 3). Bu çalışmanın sonucunda öğretim elemanlarının formasyon eğitimi alma durumu ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen formasyon eğitimi alan öğretim elemanlarının almayan öğretim elemanlarına göre ÖİBÖ puan ortalamalarının daha yüksek olması formasyon eğitimi almanın iletişim becerilerini olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz.

Çalışmada öğretim elemanlarının %48,6'sının eğitimde iletişim ile ilgili bir programa katıldığı, %51,4'ünün eğitimde iletişim ile ilgili bir programa katılmadığı belirlenmiştir. Çalışmada eğitimde iletişimle ilgili bir programa katılan öğretim elemanlarının katılmayan öğretim elemanlarına göre ÖİBÖ puan ortalamasının daha yüksek olduğu fakat eğitimde iletişim ile ilgili bir programa katılma durumu ile ÖİBÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$) (Tablo 3). Erdem ve Gözel³² çalışmalarında öğretim elemanlarının eğitimde iletişim ile ilgili bir programa katılanların katılmayanlara göre ÖİBÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçlar eğitimde iletişimle ilgili bir programa katılmanın öğretim elemanlarının empati becerilerini ve kendi alanlarındaki bilgileri sunmadaki yeterliliklerini olumlu yönde etkilediğini düşündürmektedir.

Sonuç

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin görüşlerine göre öğretim elemanlarının iletişim becerilerinin orta düzeyde, öğretim ele-

manlarının kendilerini algılamalarında ise iletişim becerilerinin orta düzeyin üstünde olduğu belirlenmiştir. Öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri arasında fark olduğu ve öğretim elemanlarının kendi iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin öğrencilerin görüşlerine göre daha yeterli düzeyde olduğu bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda; öğretim elemanlarının iletişim becerilerinin her boyutunun geliştirilmesi için hizmet içi eğitimler düzenlenmesi ve buna tüm öğretim elemanlarının katılımının sağlanması önerilebilir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (24.10.2016-2016.10.09).

Hasta Onamı: Yazılı onam tüm katılımcılardan alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - F.Y., Ş.D.G.; Tasarım - F.Y., Ş.D.G.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - F.Y.; Analiz ve/veya Yorum - F.Y.; Yazıyı Yazan - F.Y.; Eleştirel İnceleme - Ş.D.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar araştırmanın yürütülebilmesi için finansal destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the Ethics committee of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (24.10.2016-2016.10.09).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from the all participants.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - F.Y., Ş.D.G.; Design - F.Y., Ş.D.G.; Data Collection and/or Processing - F.Y.; Analysis and/or Interpretation - F.Y.; Writing Manuscript - F.Y.; Critical Review - Ş.D.G.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Seferoğlu SS. Temel kavramlar. In: Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. 3. baskı. Pegem A Yayıncılık: Ankara; 2006:1-14. [Crossref]
- Aydın A. Sınıf yönetimi yaklaşımları, temel kavramlar ve öğretmenin rolü. In: Sınıf Yönetimi. 15. Baskı. Pegem Akademi: Ankara; 2012: 3-14.
- Ergin A, Geçer A. Öğrenci algılarına göre öğretim elemanlarının iletişim biçimleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1999;32(1):1-28. [Crossref]
- Deryakul, D. Eğitim teknolojisi, iletişim, öğrenme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1991; 24(2): 527-531.
- Bangir, G. Sınıf içi iletişime ilişkin öğretmen-öğrenci davranışları görüşleri ve önerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara: 1997.
- Çelikkalp Ü, Aydın A, Temel M. Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin aldıkları eğitime ilişkin görüşleri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2010;3(2):2-14.
- Ünlü S, Özgür G, Gümüş BA. Hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin hemşirelik mesleği ve eğitimi ile ilgili görüş ve beklentileri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 2008;24(1):43-56.
- Sökmen S. Hemşirelik yüksekokullarında eğitimi iyileştirme çalışmaları için durum değerlendirmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; İstanbul: 2001.
- Taş Ş. Hemşirelik temel-üstü eğitim programlarının yönetimi: özel dal sertifikası programları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; İstanbul: 1998.
- Kumcağız H, Koyuncu S, Aydın G, Yılmaz A, Uzun A, Güneştaş İ. Samsun Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimde yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Dergisi*. 2005;22(2):71-77.
- Çimete G. Öğrenci-öğretim elemanı etkileşimine yönelik kalitatif bir çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 1998;2(1):9-17.
- Görak G, Varol D, Erkman F. Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin hemşire öğretmenleri ile ilişkilerinin algılayıcıları ve bu algılayıcılara değişik faktörlerin etkisi. IV. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu; Kıbrıs: 1997: 204-209.
- Çalışkan N, Yeşil R. Eğitim sürecinde öğretmenin beden dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2005;6(1):199-207.
- Kayabaşı Y, Akcengiz AS. Eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2014;(33):86-104.
- Erdem RA. Öğretmen adaylarının sınıf yönetimi becerilerinden "öğrenciyle iletişim kurma" ya ilişkin yeterlilikleri hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu*; Denizli: 2016: 28-37.
- Parlak A, Küçüköğlü A. "Hemşirelik Öğretiminde Sınıf İkliminin Öğrenci Başarısına Etkisi". *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2008;(18):59-71.
- Keçeci A, Taşocak G. Öğretim elemanlarının iletişim becerileri. Bir sağlık yüksekokulu örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*. 2009;2(4):131-136.
- Dilekmen M, Başçı Z, Bektaş F. Eğitim fakültesi öğrencilerinin iletişim becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2008;12(2), 223-231.
- Elkatmış M. The effect of effective communication courses with written and spoken expression on communication skills of pre-service teachers. *Elementary Education Online*. 2015;14(4):1341-1351.
- Bingöl G, Demir A. Amasya Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerileri. *Göztepe Tıp Dergisi*. 2011;26(4):152-159. [Crossref]
- Yavuz C, Yüce G. Öğretim elemanlarının iletişim davranışlarına yönelik öğrenci algı ve beklentileri (Ordu Üniversitesi Ünye İ.İ.B.F'de bir araştırma). *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 2010;(30):225-240.
- Çetinkanat C. Öğretmen adayları ve müfettişlerin bakış açısından öğretmen iletişim becerileri. *Eğitim Yönetimi Dergisi*. 1998;13:209-221.
- Keçeci A, Arslan S. Hemşire öğretim elemanlarının iletişim becerileri: öğrenci perspektifi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 2012;9(1):34-45.
- Bulut BN. İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2004;2(4):443-452.
- Keçeci A. Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğretim elemanlarının iletişim becerilerinin öğretim elemanı ve öğrenciler tarafından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; İstanbul: 2002.
- Silkü AH. Üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarıyla olan iletişimi ve bu konuda yönetimden beklenenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: 2002.
- Birinci F, Dirik G. Depresif realizm: mutluluk ya da nesnellik. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2010;21(1):60-67.
- König ÇG. Dil ve cins: kadın ve erkeklerin dil kullanımı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 1992;25-36.
- Güven A, Akyüz YM. Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerilerine ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*. 2001;1(1):13-22.
- Pehlivan BK. Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*. 2005;4(2):17-23.
- Erdeniz KS. Vakıf meslek yüksekokullarındaki öğretim elemanlarının iletişim becerileri. *Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.*
- Erdem RA, Gözel E. Eğitim Fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarının iletişiminde saydamlık becerisinin öğretim elemanları ve 4. sınıf öğretmen adayları tarafından değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2013;23(1):61-73.